

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ¹

Μουζακίτης Χρήστος²

Η διαφοροποίηση μεταξύ χρόνιων και μη χρόνιων περιπτώσεων κακοποιημένων εφήβων θα πρέπει να θεωρείται ως ένα κριτήριο για παρέμβαση μικρής ή μεγάλης διάρκειας.

Η κύρια προσοχή αυτών που ασχολούνται με το κακοποιημένο και παραμελημένο παιδί συγκεντρώνεται σε μεγάλο βαθμό πάνω στα κακοποιημένα παιδιά μικρής ηλικίας και στις οικογένειές τους. Στους κακοποιημένους εφήβους δεν έχει δοθεί ηρέπεια προσοχή και οι παρεμβάσεις γενικά είναι προεκτάσεις εκείνων που χρησιμοποιούνται με μικρότερα παιδιά (Lourie και Cohen, 1979). Κατά συνέπεια, οι ειδικοί που επεμβαίνουν σε περιπτώσεις κακοποιημένων εφήβων χάνουν την υπομονή τους, όταν οι προσπάθειές τους δεν πετυχαίνουν να βοηθήσουν τόσο αυτούς όσο και τις οικογένειές τους.

Η έκταση του προβλήματος των κακοποιημένων εφήβων, σύμφωνα με τους στατιστικούς υπολογισμούς για το 1983, είναι πολύ μεγάλη. Οι βεβαιωμένες περιπτώσεις είναι 65.350 έφηβοι ηλικίας μεταξύ 11 και 17 χρόνων.³ Πάντως αυτός ο αριθμός αντιπροσωπεύει μόνο ένα μικρό μέρος των πραγματικών περιπτώσεων κακοποιημένων εφήβων, αφού πολλές από αυτές τις περιπτώσεις σπάνια καθορίζονται ως κακοποιήσεις όταν προωθούνται μέσω των Υπηρεσιών για εφήβους (Fisher και Berdie 1978: 178 - 179, Lourie 1977: 268, Ziefert 1981).

Οι περιορισμένες μελέτες που έχουν γίνει πάνω σε αυτό το θέμα συνεχώς δείχνουν ότι η κακοποίηση δεν αρχίζει πάντοτε κατά τη διάρκεια της εφηβείας. Πολλά παιδιά έχουν υποστεί κακοποίηση από πολύ μικρή ηλικία (Lourie 1980, Mouzakitis 1981:227, Ziefert 1981).

Παρ' όλα αυτά, λίγες προσπάθειες έχουν γίνει για τον καθορισμό των αιτιολογικών δυναμικών που έχουν σχέση με χρόνιες και μη χρόνιες περιπτώσεις κακοποίησης εφήβων και των δυνατοτήτων που προσφέρονται για παρέμβαση ή θεραπεία. Πάντως, η γνώση των συμπτωματικών συμπεριφορών σε σχέση με τις βασικές αιτιολογίες μπορεί να δώσει στους ειδικούς μια καλύτερη βάση για σχεδιασμό και υλοποίηση παρεμβάσεων. Η έλλειψη γνώσεων του είδους αυτού κάνει

1. Αναδημοσίευση από: Μουζακίτης, Χ. (1986). Χαρακτηριστικά κακοποιημένων εφήβων και κατευθύνσεις για παρέμβαση, *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Πρόνοιας*, ΕΠΠΣΚΕ, τ. 69/1980, σελ. 25-33. Το άρθρο αυτό δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά στο περιοδικό *Child Welfare*, (τόμος LXIII, τεύχος 2) τον Απρίλιο του 1984 στην αγγλική γλώσσα. Η μετάφραση είναι του αρθρογράφου.
2. Ο Χρήστος Μουζακίτης (1934 – 2005) ήταν καθηγητής της μεταπτυχιακής Σχολής Κοινωνικής Εργασίας και Κοινοτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου του Maryland των Η.Π.Α και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, Σ.Ε.Υ.Π., του ΤΕΙ Πάτρας.
3. American Humane Association, 1983.

τους ειδικούς να βλέπουν τους κακοποιημένους και παραμελημένους εφήβους με ένα μη ευέλικτο, στερεοτυπικό τρόπο που περιορίζει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών τους.

Διαγνωστικά κριτήρια

Κακοποιημένοι έφηβοι που προσέρχονται ή παραπέμπονται ή γίνονται γνωστοί σε Υπηρεσίες προστασίας εφήβων, σε νοσοκομεία και γενικά σε εταιρείες προστασίας ανηλίκων δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα. Μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο ομάδες: 1) εκείνους τους εφήβους που έχουν σωματικά κακοποιηθεί και που έχουν υποστεί στερήσεις από τη νηπιακή και την πρώιμη παιδική ηλικία και 2) εκείνους τους εφήβους που η κακοποίησή τους άρχισε με την έναρξη της εφηβείας (Lourie 1977: 268 - 276). Και οι δύο ομάδες των εφήβων έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Τα πιο σημαντικά είναι:

1. Όλοι τους έχουν την εμπειρία των φυσιολογικών και συναισθηματικών αναστατώσεων της εφηβείας.
2. Όλοι τους έχουν σωματικά κακοποιηθεί ή έχουν υποστεί διάφορες στερήσεις από την πρώτη τους επαφή με τις αρχές.
3. Όλοι τους παρουσιάζουν διεγερτική συμπεριφορά και / ή είναι μπλεγμένοι σε μικρές ή σοβαρές παραβάσεις του νόμου περί ανηλίκων.

Αν και υπάρχουν αυτές οι ομοιότητες, που μπορούν να αποπροσανατολίσουν έναν τυχαίο παρατηρητή, αυτοί οι έφηβοι έχουν διαφορές σε ορισμένα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά που είναι το αποτέλεσμα της διάρκειας χρόνου της κακοποίησης και της ιδιαιτερότητας του οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

Χρόνια κακοποιημένοι έφηβοι

Οι χρόνια κακοποιημένοι έφηβοι αποτελούν ένα πιο περιπλεγμένο πρόβλημα σε σύγκριση με μικρότερα παιδιά και με τους μη χρόνια κακοποιημένους εφήβους. Δεν είναι πάντοτε οι έφηβοι που δεν μπορούν να αμυνθούν και που αδιαμαρτύρητα υφίστανται κακοποιήσεις από τους γονείς τους. Αν και πολλοί από αυτούς υποφέρουν την κακομεταχείρισή τους αδιαμαρτύρητα, άλλοι αντίθετα ανταποκρίνονται με βίαιη συμπεριφορά και άλλοι εγκαταλείπουν την οικογένειά τους.

Δεν είναι άστοχο να υποθέσει κανείς ότι παιδιά που υπόκεινται σε κακοποίηση για μεγάλο χρονικό διάστημα υφίστανται σοβαρές αρνητικές επιδράσεις καθώς μεγαλώνουν. Αυτό έχει βεβαιωθεί από πολλούς ερευνητές που έχουν επισημάνει τις καταστρεπτικές επιδράσεις της χρόνιας κακοποίησης στην προσωπικότητα των παιδιών, στις διαπροσωπικές σχέσεις τους, στην αυτογνωσία και γενικά στην προσαρμογή τους (Blumderg 1979, Hjoeth και Harway 1981, Ziefert 1981).

Κατά παρόμοιο τρόπο, οι επιδράσεις της χρόνιας κακοποίησης στα παιδιά εκδηλώνονται συνήθως με αντικοινωνική συμπεριφορά, όταν αυτά φθάσουν στο στάδιο της εφηβείας (Button, 1973, Raymond, 1981). Η αντικοινωνική αυτή συμπεριφορά μπορεί να αφορά μικροπαραβάσεις αλλά συχνά εκδηλώνεται με εγκληματικές πράξεις, όπως ένοπλη ληστεία, διαρρήξεις, πλαστογραφία, κατοχή και χρήση ναρκωτικών (Mouzakitis, 1981: 226 - 227). Οι διαπροσωπικές σχέσεις των χρόνια κακοποιημένων χαρακτηρίζονται από επιθετικότητα (Kínard, 1980), εκθρότητα, δυσπιστία και έλλειψη ικανότητας να έχουν καλές σχέσεις με παιδιά της ηλικίας τους και με ενήλικους. Τα παιδιά αυτά αισθάνονται διωγμένα και παραμελημένα από τους γονείς τους και από τους άλλους με τους οποίους έρχονται σε επαφή (Button, 1973). Η αυτογνωσία τους είναι περιορισμένη (Hjoeth & Harway, 1981: 863 - 866) και αυτό ενισχύει την έλλειψη ικανότητας να σχετίζονται με άλλους και να έχουν καλές επιδόσεις στο σχολείο. Οι απρόβλεπτες συναισθηματικές τους προσκολλήσεις σε άλλους αποτελούν ανεπιτυχείς προσπάθειες στην επίλυση των αναπτυξιακών προβλημάτων της εφηβείας τους (Kaleita, 1980). Επιδιώκουν χωρίς επιτυχία, με πράξεις που πολύ λίγο συντείνουν στην επίλυση των προβλημάτων της ηλικίας τους, μια νέα ταυτότητα, ανεξαρτησία και σεξουαλική ανάπτυξη. Πολλοί από αυτούς διαπιστώνεται ότι εμπλέκονται σε σεξουαλικές σχέσεις χωρίς διάκριση, ότι είναι αναξιόπιστοι σε σχέση με τα καθήκοντα που τους ανατίθενται, χρησιμοποιούν ναρκωτικά και γενικά έχουν κακούς δεσμούς με τους συνομηλίκους τους.

Η έλλειψη επιτυχίας από τους εφήβους στον χειρισμό αναπτυξιακών προβλημάτων μπορεί να αποδοθεί σε χρόνια κατάθλιψη, της οποίας η αρχή έχει ρίζες στην κακοποίηση και στην έλλειψη ψυχολογικών στηριγμάτων στα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Η καθυστερημένη ανάπτυξη περιορίζει τις ικανότητές τους να αντιμετωπίσουν με σωστή αντίληψη, τόσο σε σχέση με τον εαυτό τους όσο και με το κοινωνικό περιβάλλον, τις πιέσεις που συνεπάγεται η ωρίμανση (Highland, 1979). Αυτές οι ελλείψεις επιδεινώνουν το αίσθημα ανικανότητας που έχουν, το οποίο κατά συνέπεια οδηγεί σε πιο έντονη κατάθλιψη που η εκδήλωσή της καλύπτεται από διάφορους τύπους υπερβολικής αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Μια εξέταση της αναπτυξιακής εξέλιξης και του οικογενειακού περιβάλλοντος των χρόνια κακοποιημένων εφήβων αποκαλύπτει ότι η βία είναι ένας διαρκής παράγοντας στα χρόνια της ανάπτυξής τους (Button, 1973, Lourie, 1977: 268 - 276, Mouzakitis, 1981: 220 - 230). Βία και σκληρότητα είναι οι τρόποι με τους οποίους οι γονείς επικοινωνούν μεταξύ τους και με τα παιδιά τους. Τα παιδιά γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι για τις συζυγικές τους διαφορές, που συχνά καταλήγουν σε διάσταση και χωρισμό. Τα πιθανά προβλήματα των γονέων όπως ο αλκοολισμός, η χρήση ναρκωτικών και η έλλειψη ψυχολογικής σταθερότητας τους εμποδίζουν να σχετίζονται θετικά με τα παιδιά τους (Spicker & Mouzakitis, 1977). Αποτέλεσμα είναι τα παιδιά όχι μόνο να κακοποιούνται σωματικά αλλά και ψυχικά (Fisher & Berdie, 1978:179). Οι ανάγκες τους για αγάπη, τρυφερότητα και ασφάλεια ποτέ δεν εκπληρώνονται (Mouzakitis, 1981: 229 - 230). Επίσης, όταν η αρχή της εφηβείας συμπίπτει με την κρίση της μέσης ηλικίας των γονέων τους (Lourie, 1977: 268 -

276) η κατάσταση χειροτερεύει, αφού οι προσπάθειες των γονέων να αντεπεξέλθουν γίνονται ακόμη λιγότερο αποτελεσματικές.

Γενικά οι χρόνια κακοποιημένοι έφηβοι διακρίνονται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1. Χρόνιες εμπειρίες κακοποίησης και παραμέλησης είναι καταφανείς στο ιστορικό τους.
2. Χρόνιες παραβάσεις του νόμου για πράξεις που άρχισαν στην εφηβεία και έχουν έκτοτε συνεχιστεί.
3. Παράνομες πράξεις που ενώ κατ' αρχήν ήσαν πταίσματα, με την εφηβεία έγιναν πράξεις του κοινού ποινικού δικαίου και περιλαμβάνουν εγκλήματα.
4. Χρόνιες καταθλιπτικές καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από μεγάλη επιθετικότητα ή μεγάλη απόσυρση.
5. Ψυχοπαθολογία είναι εμφανής σε τέτοιες συμπεριφορές, όπως έλλειψη ικανότητας να σχετίζονται με συνομηλίκους και ενηλίκους και έλλειψη ικανότητας να ελέγχουν την επιθετικότητα.
6. Η οικογενειακή τους κατάσταση χαρακτηρίζεται από τα χρόνια προβλήματα των γονέων.

Μη χρόνια κακοποιημένοι έφηβοι

Συνήθως η κακοποίηση αρχίζει με την έναρξη της εφηβείας καθώς οι γονείς προσπαθούν να ελέγξουν την επαναστατικότητα των παιδιών και την τυπική τάση που έχουν να απαρνούνται τη γονική εξουσία σε αυτή τη φάση ανάπτυξής τους. Η κακοποίηση είναι περιστασιακή και είναι ένα σύμπτωμα της έλλειψης ικανότητας από μέρους των γονέων να επικοινωνούν με τα παιδιά τους.

Αν και η βίαιη συμπεριφορά των γονέων μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει αρνητικές επιπτώσεις πάνω στα παιδιά, αυτή δεν έχει πάντοτε αμετάτρεπτη επίδραση στην προσωπικότητα και συμπεριφορά τους (Bowlby, 1960· Ziefert, 1981). Οι τυπικές αντιδράσεις των εφήβων στην κακοποίηση είναι εξέγερση και εκφόρτιση, παράνομη συμπεριφορά, άρνηση για βελτίωση συμπεριφοράς, φυγοπονία, εξαφάνιση και αντικοινωνικές πράξεις (Mouzakitis, 1981: 223 - 228).

Αυτές οι αντιδράσεις μπορούν να αποδοθούν στην κατάθλιψη, που είναι το κοινό αποτέλεσμα υπερβολικών περιβαλλοντικών πιέσεων (Weiner, 1980). Η σοβαρότητα και διάρκειά της εξαρτώνται από το είδος της πίεσης, αλλά η κακοποίηση και η βία μέσα στο σπίτι επιτείνουν την κατάθλιψη και τις πιθανές ενδείξεις “προβληματικής” συμπεριφοράς. Ελλιπής σχολική φοίτηση και επίδοση, κούραση, συνεχής αδιαφορία και συνεχής αναζήτηση νέων φίλων με περισσότερα ενδιαφέροντα είναι μερικοί από τους τρόπους που αυτοί οι έφηβοι χρησιμοποιούν για να καλύψουν την κατάθλιψή τους, η οποία δεν οφείλεται σε ψυχοπαθολογικούς παράγοντες.

Τα ιστορικά αυτών των παιδιών δεν δίδουν ένδειξη κακοποίησης ή ψυχολογικής αποστέρσης. Έχουν ανατραφεί από γονείς που κέντρο τους έχουν το παιδί, που τους έχουν δώσει αγάπη, τρυφερότητα και ασφάλεια. Έχουν αναπτύξει ικανότητα για σχέσεις εμπιστοσύνης με τους γονείς τους και άλλους ενήλικους καθώς και ένα αίσθημα αυτοεκτίμησης. Στον ακαδημαϊκό και κοινωνικό χώρο τα παιδιά αυτά αργότερα είναι επιτυχημένα. Η κρίσιμη στιγμή στην ανάπτυξή τους έρχεται με την έναρξη της εφηβείας. Η ενδοοικογενειακή διαμάχη προκαλείται από τις προσπάθειές τους να διαχωρισθούν ψυχολογικά από τους γονείς, να αναζητήσουν νέα ταυτότητα, να πειραματισθούν με τις σεξουαλικές σχέσεις, να αμφισβητήσουν τις αξίες των γονέων· από τις παλινδρομικές τους διαθέσεις να μεταπηδούν από την πλήξη στην ευφορία, από τη σημασία που δίνουν στην κουλτούρα των συνομηλίκων τους σε αντιδιαστολή με αυτή της οικογένειάς τους και από την απόρριψη της γονικής εξουσίας (Fine, 1973· Fisher & Berdie, 1978:175-180).

Το αποτέλεσμα είναι η οικογενειακή ισορροπία να διαταράσσεται. Οι γονείς πολλές φορές φοβούνται ότι θα εγκαταλειφθούν από τα παιδιά τους, σε μια περίοδο που αντιμετωπίζουν δικές τους ψυχολογικές και φυσικές αλλαγές και ενώ έχουν την ανάγκη να διατηρήσουν την οικονομική τους υπόσταση και κοινωνική αποδοχή. Επίσης μια αφύπνιση της δικής τους εφηβείας και των επαναστατικών τάσεων που είχαν για ανεξαρτητοποίηση μπορεί να προκαλείται. Με το να κακοποιούν τους εφήβους οι γονείς προσπαθούν να ελέγξουν τα δικά τους επαναστατημένα αισθήματα. Άλλοι παράγοντες όπως ακαμψία, συζυγικές και οικονομικές πιέσεις, διαφωνίες μεταξύ των συζύγων για τις εξόδους και άλλες δραστηριότητες των εφήβων, γονική διάσταση ή και χωρισμός, καθώς επίσης έλλειψη κατανόησης της αναπτυξιακής περιόδου της εφηβείας, όλα αυτά μπορούν να θεωρηθούν ότι συμβάλλουν στην κακοποίηση (Lourie, 1980· Mouzakitis, 1981: 229-230).

Γενικά τα χαρακτηριστικά που παρατηρούμε στη συμπεριφορά των μη χρόνια κακοποιημένων εφήβων και στο ιστορικό τους είναι τα ακόλουθα:

1. Η κακοποίηση είναι κάτι που συνέβη τελευταία ή είναι μικρής διάρκειας και συχνά συμβαίνει μία μόνο φορά.
2. Η παραπωματική συμπεριφορά είναι μικρής διάρκειας και σε πολλές περιπτώσεις περιλαμβάνει έναν περιορισμένο αριθμό παισμάτων.
3. Η προδιάθεση για κατάθλιψη σαν αντίδραση στις περιβαλλοντικές πιέσεις και στις οικογενειακές καταστάσεις εκδηλώνεται με τέτοιες συμπεριφορές όπως περιοδική επιθετικότητα και απόσυρση.
4. Η ψυχοπαθολογία, εάν υπάρχει, είναι προσωρινή και το αίτιο δεν είναι η κακοποίηση αλλά μάλλον ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά ή/και αναπτυξιακά προβλήματα.

5. Η οικογένεια είναι σε μια κατάσταση κρίσης λόγω των προβλημάτων των γονέων και της έλλειψης ικανότητας για επικοινωνία με τους εφήβους.

Παραδείγματα περιπτώσεων

Οι ακόλουθες δύο περιπτώσεις είναι διευκρινιστικές:

- *Λίζα (χρόνια κακοποίηση)*

Η Λίζα είναι 14 χρόνων και παραπέμφθηκε στην Υπηρεσία Προστασίας Εφήβων λόγω σωματικής κακοποίησης, σποραδικής φοίτησης στο σχολείο, χρήσης ναρκωτικών και ελεύθερων, χωρίς διάκριση σεξουαλικών σχέσεων. Από τη μελέτη της περίπτωσης προέκυψε το ακόλουθο ιστορικό.

Η φυσική της μητέρα πέθανε όταν η Λίζα ήταν 2 χρόνων. Αφού πέρασε δύο χρόνια με αναδόχους γονείς συνέχισε να ζει με τον πατέρα της και τη μητριά της. Τα πρώτα χρόνια της ζωής της χαρακτηρίζονται από απόρριψη και σωματική κακοποίηση και από τους δύο γονείς που ανήκαν σε ανώτερη κοινωνική τάξη. Η μητριά λέει ότι *«ποτέ δεν της άρεσαν τα παιδιά και ότι η Λίζα δεν αξίζει τίποτε»* και ο πατέρας της *«ποτέ δεν θα θυσιάσω τον γάμο μου για χάρη της Λίζας»*. Και οι δύο γονείς είναι αλκοολικοί, με πολλές διακυμάνσεις στις σχέσεις τους. Για μια περίοδο περίπου ενός χρόνου δύο κοινωνικοί λειτουργοί της παιδικής προστασίας και δύο σύμβουλοι κοινωνικοί λειτουργοί παραστρατημένων εφήβων προσπάθησαν να βοηθήσουν τη Λίζα, αλλά κανένας τους δεν κατόρθωσε να δημιουργήσει μια εποικοδομητική θεραπευτική σχέση μαζί της. Τρεις τοποθετήσεις σε αναδόχους γονείς απέτυχαν. Η Λίζα είναι πολύ ελκυστική αλλά είναι όλο προσποιήσεις, γεμάτη θυμό και επιθετικότητα. Δηλώνει ότι δεν εμπιστεύεται κανέναν και επιθυμεί να την αφήσουν ήσυχη.

- *Γιάννης (μη χρόνια κακοποίηση)*

Ο Γιάννης, 14 χρόνων, παραπέμφθηκε στην Υπηρεσία Προστασίας Ανηλίκων από το Δικαστήριο Ανηλίκων όπου είχε σταλεί από την αστυνομία διότι είχε αποπειραθεί μαζί με δύο άλλα αγόρια να κλέψουν ένα αυτοκίνητο. Είχε μωλωπισμούς και σημάδια στο σώμα του που όπως είπε τα είχε προξενήσει ο πατέρας του. Ο Γιάννης απουσιάζει τακτικά από το σχολείο και μια μέρα έγινε αντιληπτός να εισπνέει αναθυμιάσεις από κόλλα. Η μελέτη της περίπτωσης αυτής απεκάλυψε το ακόλουθο ιστορικό.

Ο πατέρας του Γιάννη εργαζόταν για την ομοσπονδιακή κυβέρνηση με ετήσιο εισόδημα 32.000 δολάρια και η μητέρα του για την πολιτειακή κυβέρνηση με ετήσιο εισόδημα 30.000 δολάρια. Είχε μια αδελφή 3 χρόνια μικρότερή του. Ο πατέρας ήταν άκαμπος και καταπιεστικός στην εφαρμογή πειθαρχίας. Τα προβλήματα με τον Γιάννη άρχισαν πριν ένα χρόνο επειδή γυρνούσε σπίτι αργά και η ανυπακοή του στις συμβουλές του πατέρα του έγινε αφορμή να τον κτυπήσει αυτός πολλές

φορές. Πριν απ' αυτή την κατάσταση ο Γιάννης ήταν πρότυπο παιδιού, αριστούχος στο σχολείο και πολύ αγαπητός μεταξύ των συνομηλίκων του. Οι σχέσεις μεταξύ των γονέων ήταν ψυχρές και τυπικές για την ανατροφή των παιδιών. Πάντως λόγω της κατάστασης με τον Γιάννη οι σχέσεις τους είχαν επιδεινωθεί. Η μητέρα κατηγορούσε τον πατέρα σαν «αλύγιστο και σκληρό» και ο πατέρας κατηγορούσε την μητέρα ότι ήταν «πολύ τρυφερή και υπερβολικά στοργική».

Συσχέτιση των ανωτέρω στη θεραπεία

Οι περιπτώσεις της Λίζας και του Γιάννη είναι αντιπροσωπευτικές των χιλιάδων κακοποιημένων εφήβων που αναφέρονται κάθε χρόνο στις Υπηρεσίες προστασίας ανηλίκων. Εξετάζοντας κάποιος τις δύο περιπτώσεις με βάση τις ενδείξεις της κακοποίησης, της εκφόρτισης και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, μπορεί να τείνει στη χρήση παρομοίων παρεμβατικών μεθόδων και στις δύο περιπτώσεις. Πράγματι υπάρχει η τάση σε πολλές οργανώσεις προστασίας ανηλίκων, καθώς και σε πολλά προγράμματα νεότητας να εμπλέκουν τέτοιους εφήβους σε κάποιο είδος θεραπείας χωρίς να έχει προηγηθεί υπεύθυνη διάγνωση ως προς την αιτιολογία του προβλήματος. Το γεγονός ότι αυτοί οι νέοι εξηγούνται και/ή είναι αντικοινωνικοί, προδιαθέτει πολλούς ειδικούς να τους αντιμετωπίσουν θεραπευτικά από την αρχή σαν μια ομοιογενή ομάδα. Κατά κανόνα κοινωνικοί λειτουργοί και άλλοι επιστήμονες προσπαθούν να αλλάξουν την αντικοινωνική συμπεριφορά με «διορθωτικά» μέσα, δίνοντας ελάχιστη προσοχή στις επιδράσεις της κακοποίησης πάνω στους νέους αυτούς και στη βία που επικρατεί στο σπίτι. Αυτή η «διορθωτική» παρέμβαση δημιουργεί δυσaréσκεια και οι νέοι αρνούνται να συνεργασθούν με τους ειδικούς και την Οργάνωση. Σε πολλές περιπτώσεις, κοινωνικοί λειτουργοί και άλλοι βασίζονται αποκλειστικά στην εκπαίδευση και στις γνώσεις που έχουν για αντιμετώπιση μικρών κακοποιημένων παιδιών (όχι εφήβων). Τόσο οι γονείς όσο και οι έφηβοι ωθούνται να αποδεχθούν τους όρους της Οργάνωσης και να ακολουθήσουν ένα όχι εύκαμπτο πρόγραμμα παρέμβασης. Η συνήθης και φυσική αντίδραση σε μια τέτοια αντιμετώπιση είναι δυσaréσκεια και εχθρότητα και από τα δύο μέρη, γονείς και εφήβους.

Λόγω της χρόνιας και ψυχοπαθολογικής φύσης των προβλημάτων των χρόνια κακοποιημένων εφήβων, μια παρέμβαση μεγάλης διάρκειας θεωρείται η πιο κατάλληλη. Οι έφηβοι αυτοί και οι οικογένειές τους όχι μόνο χρειάζονται μεγάλης διάρκειας παρέμβαση κοινωνικής εργασίας, αλλά επίσης μια εκτεταμένη μορφή ψυχοθεραπείας ώστε να βοηθηθούν να κατανοήσουν τα μακροχρόνια προβλήματά τους. Μια θεραπεία διάρκειας που κατευθύνεται στην ανάπτυξη αυτογνωσίας συνδυασμένη με προγράμματα παρέμβασης για νέους, προσφέρει κίνητρα να παραμείνουν στη θεραπεία. Οι κοινωνικοί λειτουργοί και άλλοι ειδικοί πρέπει να είναι ευέλικτοι και καινοτόμοι στην αντιμετώπιση της αντίδρασης που είναι ένας παράγοντας που εμποδίζει την πορεία θεραπείας αυτών των περιπτώσεων. Για παράδειγμα, ένας τρόπος για την ελάττωση της αντίδρασης είναι η προσφορά στον έφηβο ομαδικής θεραπείας αντί ατομικής.

Με τους χρόνια κακοποιημένους εφήβους ο συνήθης σκοπός των ειδικών που είναι η επιστροφή στην οικογένειά τους συχνά είναι εξωπραγματικός. Αν και πολλές φορές η οικογένεια βοηθιέται και δείχνει σημεία αλλαγής, οι έφηβοι είναι καλύτερα να παραμείνουν μακριά από το σπίτι τους όπου θα τους δοθεί η ευκαιρία να κατανοήσουν τα συναισθήματά τους και να επιλύσουν τα προβλήματά τους.

Το ερώτημα πού θα τοποθετηθούν οι χρόνια κακοποιημένοι έφηβοι είναι βασικό και πρέπει να εξεταστεί σοβαρά με βάση τα ποικίλα δυναμικά της κάθε μιας περίπτωσης. Τοποθετήσεις σε ανάδοχες οικογένειες κατά κανόνα δεν είναι επιτυχείς. Τούτο οφείλεται στο ότι οι εμπειρίες κακοποίησης στις οικογένειές τους και η έλλειψη ικανότητας να εμπιστεύονται και να σχετίζονται με άλλους, τους κάνει να αντιστέκονται στην άμεση οικογενειακή επαφή που η ανάδοχη οικογένεια προσφέρει. Ένα πλαίσιο με εφήβους που έχει θεραπευτικό προσανατολισμό είναι μια εγγύηση για πιο θετικά αποτελέσματα.

Με τους μη χρόνια κακοποιημένους εφήβους, μια μικρής διάρκειας παρέμβαση που βασίζεται στη θεωρία της «κρίσης» μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική. Μικρής διάρκειας παρέμβαση συνδυασμένη με προγράμματα για νέους μπορεί να επιφέρει αλλαγές στη στάση και συμπεριφορά των εφήβων και να αποκαταστήσει την επικοινωνία με τους γονείς. Πάντως, παρεμβάσεις μικρής διάρκειας θα πρέπει να κατευθύνονται εξ ίσου προς τους γονείς και όλη την οικογένεια. Η συνήθεια που υπάρχει η θεραπεία να κατευθύνεται μόνο προς τους εφήβους με αποκλεισμό των γονέων και της οικογένειας μπορεί να μην είναι αποδοτική.

Προσωρινή τοποθέτηση σε ανάδοχες οικογένειες σε κάποιες περιπτώσεις ενδείκνυται, αλλά κατά κανόνα, εάν είναι δυνατόν, θα πρέπει να αποφεύγεται ώστε να εμποδισθεί η αποξένωση του εφήβου από την οικογένειά του. Η μικρή διάρκειας παρέμβαση που βασίζεται στη θεωρία της «κρίσης» πρέπει να είναι εντατική για να αποκαταστήσει όσο το δυνατόν συντομότερα την ισορροπία της οικογένειας.

Συμπέρασμα

Οι σωματικά κακοποιημένοι έφηβοι, με τη συχνά αντικοινωνική τους συμπεριφορά, επαναστατικότητα και πρόκληση προς τους ενήλικους και την εξουσία είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν. Πριν από κάθε παρέμβαση, είναι απαραίτητο οι ειδικοί να έχουν εκτεταμένη γνώση του ιστορικού της κακοποίησης, της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και της οικογενειακής κατάστασης των εφήβων. Διάκριση μεταξύ χρόνιας και μη χρόνιας κακοποίησης στο ιστορικό τους θα κατευθύνει τους ειδικούς προς μια διαφορετική διάγνωση και θεραπευτική αντιμετώπιση. Η σημερινή τάση να αντιμετωπίζουμε τους εφήβους με μη «παραδοσιακές παρεμβάσεις» απλώς και μόνο διότι είναι έφηβοι, είναι μια αποφυγή της εξέτασης των παραγόντων και προβλημάτων των χρόνια κακοποιημένων εφήβων. Είναι η θέση του συγγραφέα του άρθρου αυτού ότι μη

παραδοσιακές μέθοδοι μπορούν να είναι αποτελεσματικές με τους μη χρόνια κακοποιημένους εφήβους. Οι χρόνια κακοποιημένοι έφηβοι θα εξυπηρετηθούν καλύτερα με έναν συνδυασμό παρέμβασης μεγάλης διάρκειας που αποβλέπει σε μια προσέγγιση ανάπτυξης αυτογνωσίας και προγραμμάτων για νέους. Μια σύντομη συμβουλευτική παρέμβαση μπορεί να επιτύχει να προλάβει μια εκφόρτιση και αντικοινωνική συμπεριφορά προσωρινά, αλλά δεν τους βοηθά να αντιμετωπίσουν τα βαθιά ριζωμένα ψυχολογικά και αναπτυξιακά τους προβλήματα.

Βιβλιογραφία

- American Humane Association, (1983). *Annual Report 1981. Highlights of Child Abuse and Neglect Reports*. Denver, CO: American Humane Association, 16.
- Blumberg, Marvin L., (1979). Collateral therapy for the abused child and the problem parent. *American Journal of Psychotherapy* XXXIII (July 1979), pp. 339 - 353.
- Bowlby, John, (1960). *Chief and Mourning in Infancy and Early Childhood*. New York, NY: International Universities Press.
- Button, Alan, (1973). Some antecedents of felonious and delinquent behavior. *Journal of Clinical Child Psychology* XI (Fall 1973), pp.35 - 37.
- Fine, Louis L., (1973). What is a normal adolescent? A Guide for the assessment of adolescent behavior. *Clinical Pediatrics* XII (January 1973), pp.1 - 5.
- Fisher, Bruce & Berdie, Jane, (1978). Adolescent abuse and neglect: Issues of incidence, intervention and service delivery. *Child Abuse and Neglect. The International Journal II* (February 1978).
- Highland, Ann C., (1979). Depression in adolescents: A developmental view. *Child Welfare* LVIII (November 1979), p.580.
- Hjoeth, C., Harway M., (1981). The body image of physically abused and normal adolescents. *Journal of Clinical Psychology* XXXVII (October 1981), pp.863 - 866.
- Kaleita, Thomas A., (1980). *The Expression of Attachment and Separation Anxiety in Abused and Neglected Adolescents*. Ph.D. diss., California School of Professional Psychology. Los Angeles, CA, pp.23-26.
- Kinard, G. Milling, (1980). Emotional development in physically abused children. *American Journal of Orthopsychiatry* L (December 1980), pp.686 - 696.
- Lourie, Ira S., (1980). Family dynamics and the abuse of adolescents: A case for a developmental phase-specific model of child abuse, in *Child Abuse and Neglect*, edited by C. Henry Kempe. New York, NY: Pergamon Press, pp.967 - 974.
- (1977).The phenomenon of the abused adolescent: A clinical study. *Victimology: An International Journal II* (Summer 1977).
- Lourie, Ira S., & Cohen A. M., (1979). *Abuse and Neglect of Adolescents*. Child Abuse Reports.

- Mouzakitis, Chris M., (1981). An inquiry into the problem of child abuse and juvenile delinquency, in *Exploring the Relationship between Child Abuse and Delinquency*, edited by Robert J. Hunner and Yvonne Elder Walker. Montclair, NJ: Allanheld & Osmun.
- Raymond, Frank B., (1981). The influence of child abuse on psychosexual and psychosocial development and implications for delinquency, in *Exploring the Relationship between Child Abuse and Delinquency*, edited by Robert J. Hunner and Yvonne Elder Walker. Montclair, NJ: Allanheld & Osmun, p. 245.
- Spicker, A., & Mouzakitis, Chris M., (1977). Alcohol abuse and neglect: an inquiry into alcohol abuser's behavior toward children. *The Alcoholism Digest* VI (Summer 1977), pp. 1 - 6.
- Weiner, Irving B., (1980). Psychopathology in adolescence, in *Handbook of Adolescent Psychology*, edited by Joseph Adelson. New York, NY: John Wiley and Sons, pp.449-450.
- Ziefert, Marjorie, (1981). Abuse and neglect: The adolescent as hidden victim, in *Social Work with Abused and Neglected Children*, edited by Kathleen Coulborn Faller, New York, NY: The Free Press, pp.163 - 164.